

- коензими;
- елементи будови клітин, тканин живого організму, рослин;
- 3) *властивість, ознака речовин*:
- дія ліків;
- хімічний склад речовин.

Найбільш активно у складі когнітивної категорії *речовина* представлені деривати, що об'єднують загальний концепт штучних, неприродного походження речовин – „*абіогенна речовина*”. Це, перш за все, номінації екологічно безпечних речовин, а саме *ліки синтетичного походження*, які діють як стимулятори нервової системи (*sialagogue, emmenagogue*) та антибіотики – синтетичні сполуки (*novocaine, lidocaine, benzocaine, procaine, lignocaine*).

До другої групи „*отрутохімікати*” ввійшли назви екологічно небезпечних речовин, наприклад, пестицидів, інсектицидів і дезінфекторів: *acanicide, ixoracide, algicide, spermicide, vermicide* та: *iodiophor*. У наступній групі „*хімічні елементи та сполуки*” об'єднуються назви хімічних елементів і хімічних сполук: *eucalyptol, pyrrole, safrole, melastomer, digomer, acetyl, amyl, benzyl, ethyl, nitrosyl, tolyl, electrolyte*. Останнім у цій підкатегорії є концепт „*паливо*”: *benzol, xylol*.

Група концептів „*властивість, ознака речовин*” реалізується дериваційними формантами та дериватами, що вказують на *дію ліків* та *хімічний склад речовин*. Це номінації лікарських засобів, що викликають певні захворювання: *oncogenic, carcinogenic*; ліки, що спричинюють різні процеси в організмі: *abortifacient, somnifacint, febrifuge, vermifuge, neurotropic, heliotropic, psychotropic*. Незначна кількість дериватів вказує на хімічний склад речовин: *monohydric, polyhydric, ayeotrope*.

Когнітивна категорія „*біогенна речовина*” актуалізує назви різних речовин природного походження в мовному просторі наукової картини світу. Вона об'єднує найменування *ліків*, а саме антибіотиків природного походження: *erythromycin, streptomycin, bleomycin, mitomycin, daunorubidomycin*; номінації *гормонів*: *androsterone, aldosterone, somatotrophin*; номени *коензимів*: *lysozyme*. Найповнішу реалізацію в межах цієї когнітивної категорії отримав концепт *елементи будови клітин, тканин живого організму, рослин*: *chlorophyll, chloroplast, kinetoplast, neoplast, hexaploid, polytene*.

Підсумовуючи викладене, зазначимо, що структура когнітивної категорії *речовина* є досить складною і розгалуженою. Вона ввібрала в себе номінації різних речовин штучного та природного походження. Комбінувальні форми та деривати, що належать до цієї макрокатегорії, вказують також на хімічний склад та дію речовин. Усі три групи концептів досить рівномірно розподіляються у виділеній концептосфері. Найбільш реалізованою серед них є група концептів „*абіогенна речовина*”.

Література

Бабушкин А. П. Типы концептов в лексико-фразеологической семантике языка. / Бабушкин А. П. – Воронеж: Изд-во Воронеж. ун-та, 1996. – 195 с. Буянова Л. Ю. Термин как единица логоса: [Монография] / – Краснодар: Кубанский государственный университет, 2002. – 185 с. Герасимов В.И., Петров В.В. На пути к когнитивной модели языка // Новое в зарубежной лингвистике. – М.: Прогресс, 1988. – Вып. 23. – С. 5-11. Демьянков В.З. Когнитивная лингвистика как разновидность интерпретирующего подхода // Вопросы языкознания. – 1994. – №4. – С. 17 - 33. Жаботинская С.А. Частеречная семантика: категориальные архетипы // Вісник Черкаського університету. Серія філологічні науки. – Черкаси, 1998. – Вип. 7. – С. 3-14. Стерни И.А., Быкова Г.В. Концепты и лакуны // Языковое сознание: формирование и функционирование: Сб. статей / Отв. ред. Н.В.Уфимцева С. 17 – М., 1998. – С. 55-67. Телия В.Н. Метафоризация и её роль в создании языковой картины мира // Роль человеческого фактора в языке. Язык и картина мира. – М.: Наука, 1988. – С. 173-204.

ЛЕМИШ Н. Є.

(Азовський регіональний інститут управління Запорізького національного технічного університету)

ПРИЧИНОВІСТЬ У МОВНІЙ ТА КОНЦЕПТУАЛЬНІЙ КАРТИНАХ СВІТУ

У статті визначається місце причиновості як категорії / концепту в мовній та концептуальній картинах світу. Причиновість трактується як незалежна від конкретного формального вираження універсальна семантична константа, яку доцільно досліджувати в різноструктурних мовах із урахуванням лінгвоконцептологічного підходу. Також підкреслюється необхідність трактування причинового значення через концептуалізацію світу засобами мови, оскільки без цього неможливо розуміння мовної семантики.

Ключові слова: причиновість, концептуальна картина світу, лінгвоконцептологічний підхід.

Леміш Н. Е. Причинность в языковой и концептуальной картинах мира. В статье определяется место причинности как категории / концепта в языковой и концептуальной картинах мира. Причинность трактуется как независимая от конкретного формального выражения универсальная семантическая константа, которую целесообразно исследовать в разноструктурных языках с учётом лингвоконцептологического подхода. Также подчёркивается необходимость трактовки значения причины посредством концептуализации мира средствами языка, так как без этого невозможно понимание языковой семантики.

Ключевые слова: причинность, концептуальная картина мира, лингвоконцептологический подход.

Lemish N. Y. Causation in Language and Conceptual World Pictures. The article addresses the place of causation as of a category / concept in the language and conceptual world pictures. Causation is given as an independent (upon a certain form) universal semantic

constant which should be studied in the languages of different structures taking into account the lingual-conceptual-logical approach. There is also underlined the necessity to describe a causative meaning through the world conceptualization by language means since lingual semantics cannot be understood without it.

Key words: causation, conceptual world picture, lingual-conceptual-logical approach.

Кінець ХХ – початок ХХІ ст. позначено значним розширенням сфери інтересів мовознавства. Цей період характерний для лінгвістичної науки зміною парадигм: переходом від структурно-семантичної до антропоцентричної, що зумовило становлення таких нових напрямків у лінгвістиці, як лінгвокультурологія, когнітивна лінгвістика, лінгвопрагматика, теорія міжкультурної комунікації, ін., у руслі яких мовні явища (зокрема лексика) розглядаються в рамках їх впливу на мовну картину світу носіїв. Загально визнано, що саме мова є найбільш характерним типом когнітивної діяльності людини, і її вивчення в когнітивній лінгвістиці спрямовується на дослідження пізнання феноменів мислення і свідомості [Гончаренко 2010, с. 42]. Отже, сучасна когнітивна лінгвістика характеризується комплексним підходом до вивчення мовних репрезентантів концептів й антропоцентричною спрямованістю наукових досліджень [Гончаренко 2010, с. 8; Пахомова 2009, с. 3], при цьому інтралінгвістичний континуум пов'язується з ментальними процесами носіїв мови та розглядається з урахуванням екстралінгвістичних корелятивів його сегментів.

Об'єктом нашого дослідження виступають мовні й концептуальні картини світу в різноструктурних мовах, предметом – категорія причиновості, і зокрема концепт причини. У межах цієї статті причиновість (= каузальність) потрактовується як біном причини та наслідку, що знаходяться у відношенні взаємообумовленості. Вивченню вищезазначеного біному було присвячено чимало наукових праць (А. М. Амагов, Л. І. Дубовик, А. В. Каришева, Л. Д. Тарасова, Т. А. Ященко, ін.): категорія причиновості досліджувалася у філософії, логіці, лінгвістиці, психолінгвістиці. Вона покваліфікується як одна з найважливіших філософських, логічних категорій, як релятивна, понятійна, гносеологічна, буттєва, онтологічна категорія, мовна / лінгвістична, лексико-семантична, граматична, номінаційна категорія. Ми причиновість визначаємо як мовну категорію, що об'єднує елементи із загальним причиновим компонентом, які експліцитно або імпліцитно виражаються в мові різнорівневими одиницями [Леміш 2011, с. 257]. Незважаючи на ступінь вивчення каузальності, ця область лінгвістичних досліджень викликає інтерес учених і дотепер. Це пояснюється, насамперед, тим, що причиновість є фундаментальною категорією і має високу значимість для картування мовцями навколишньої дійсності. Різноманітність прояву причиново-наслідкових відношень сприяє виявленню закономірностей функціонування мовних систем, їх взаємозв'язку з процесами мислення, специфіки концептуалізації й категоризації дійсності мисленням, а також аналізу результатів, зафіксованих у різноструктурних мовах, що є *актуальним* для мовознавства сьогодення. **Метою** статті є виявлення потенціалу причиновості для мовної та концептуальної картин світу в різноструктурних мовах, що обумовило висунення та вирішення таких **завдань**: 1) визначити місце причиновості як мовної категорії / концепту в лінгвальній системі та її значимість для мовної та концептуальної картин світу; 2) обґрунтувати доцільність дослідження причиновості у різноструктурних мовах із урахуванням лінгвоконцептологічного підходу; 3) підтвердити / заперечити наявність потенціалу причиновості для концептуалізації.

У межах сучасної антропоцентричної парадигми розглядати статус причиновості у тексті неможливо не звертаючись до позамовних фактів, оскільки мова – це лише верхівка багатомірного "когнітивного айсбергу" [Пахомова 2009, с. 7]. Навколишня дійсність відображається через мову. Носії мови розподіляють екстралінгвістичний континуум на значимі сегментні одиниці дійсності (актуалізовані в їх свідомості), які відповідають поняттю екстралінгвістична ситуація. М. О. Пахомова підкреслює значимість причиновості для категоризації та концептуалізації як класифікаційних ментальних процесів. До того ж акцент робиться на акумулятивній функції мовних засобів, які матеріалізують концепт причинності, а також їх спроможності передавати зміст елементів позамовної дійсності у різних структурах (пропозиціях тощо). Включення лінгвістики в сферу когнітивних наук було викликано тим, що мова виступає й інструментом дослідження (метамова науки), і засобом проникнення в мовну свідомість [Гончаренко 2010, с. 39]. Оскільки мова спостерігається, піддається аналізу, вона дає змогу й аналізувати знання. Мислення не відбувається «до» чи «поза» мовою, а є її змістовною, смисловою частиною. Мова визначається як субстанція, на яку спирається мислення.

Для досягнення поставленої мети необхідним видається уточнити тлумачення термінів, що використовуються у нашій статті: *концепт, картина світу, мовна картина світу та концептуальна картина світу*.

За Ф. С. Бацевичем [Бацевич], *концепт*— це термін, уведений для пояснення процесів мислення і пов'язаний з одиницями ментальних і/або психічних ресурсів людської свідомості; оперативна одиниця пам'яті й усїєї картини світу (зокрема мовної). Концепти містять те, що людина знає, думає, передбачає,

фантазує тощо про об'єкти світу. Концепти фіксуються в одиницях і категоріях мови, мають національно-культурну специфіку. Отже, *концепт* – основна одиниця, що містить у собі мову та культуру в їх взаємопроникненні; відображення поняття в результаті тісної взаємодії значення слова зі змістом поняття.

Для людства цінним є вміння вбачати та виділяти в окремих явищах навколишнього світу загальне, тим самим створювати в процесі категоризації стереотипи, які, в свою чергу, уможливають орієнтацію в реальному середовищі. Головна роль у категоризації належить причиново-наслідковим відношенням, оскільки ментальні процеси співвідносяться через концепт, ядром якого є причина. Зміст концепту виводиться на основі мовних одиниць. Концепт причиновості може втілюватись у мові за допомогою різних засобів, як на лексичному, так і на синтаксичному рівнях мовної системи. Таким чином, *концепт причиновості* займає особливе місце в концептуальній та мовній картинах світу народів різних етнокультур.

У ХХ ст. наука набула світоглядних функцій і почала створювати і розвивати картину світу. *Картина світу* трактується як сукупність знань, думок, уявлень тощо учасників спілкування стосовно реальної або уявної дійсності. Вона формується за допомогою мови конкретної національної лінгвокультурної спільноти [Бацевич], тобто є національно забарвленою.

Під *мовною картиною світу*, вслід за Ф. С. Бацевичем, ми розуміємо "цілісне відбиття конкретною мовою всього того, що існує в людині й навколо неї; здійснюване засобами мовної номінації зображення людини, її внутрішнього світу, дійсності, природи тощо" [Бацевич]. Мова є одним із найважливіших засобів формування та існування знань людини про світ. Відображаючи у процесі діяльності об'єктивний світ, людина фіксує у слові результати пізнання. *Мовна картина світу* – це результат переробки інформації про оточення та людину, це зафіксована в мові схема сприйняття дійсності. Будь-яка мова є унікальна структурована мережа елементів, які проявляють своє етнічне ядро через систему значень і асоціацій. Системи бачення світу відрізняються в різних мовах [Гончаренко 2010, с. 44]. Мова накопичує етнокультурну інформацію і є носієм та засобом вираження специфічних рис етнічної ментальності. Мова відіграє стимулюючу роль стосовно формування в людини єдиної картини світу, оскільки саме через лексику можна та потрібно вивчати концептосферу, національну і мовну картину світу. При цьому семантичні компоненти, їх набір і тлумачення не повинні переходити між сприйняття середнього носія мови, оскільки будь-яке дослідження зорієнтовано перш за все на людину – носія мови і її користувача. *Мовна картина світу* як зразок високого ступеня складності має багаторівневу організацію, поєднуючи загальнолюдське і національно-специфічне, загальне та індивідуальне, фундаментальне та історично зумовлене, глобальне й окреме. Розбіжності в сприйнятті навколишньої дійсності та національна специфіка розумової діяльності призводять до формування єдиної у своєму роді, неповторної мовної картини світу [Гончаренко 2010, с. 43]. Згідно з теорією мовної відносності мовні картини світу впливають на мислення носіїв певної мови й культури [Бацевич].

Термін *концептуальна картина світу* тлумачиться як різновид картини світу; уявлення певної національної лінгвокультурної спільноти, людства в цілому про елементи, організацію тощо об'єктивної дійсності (чи дійсності, яка вважається об'єктивною), відображені в наукових поняттях [Бацевич]. О. С. Гончаренко стверджує, що *концептуальна картина світу* – більш широке поняття, ніж мовна картина світу, оскільки не все сприйняте та пізнане людиною набуває вербальної форми. *Концептуальна картина світу* – система уявлень, знань людини про навколишній світ, ментальне відображення культурного досвіду нації, *мовна ж картина світу* – вербальне її втілення, умовне відображення реальності, пофрагментне відтворення ментальних установок у лексичних одиницях мови [Гончаренко 2010, с. 45].

Ми вважаємо, що причиновість необхідно досліджувати як невід'ємний складник теорії пізнання із врахуванням положень онтології. У своїй докторській дисертації Т. А. Яценко обґрунтовує доцільність лінгвоконцептологічного підходу до вивчення каузації, адже остання є "основою світопорядку" [Яценко 2007, с. 5]. Ця категорія, відтворюючи генетичні зв'язки у світі, людській свідомості та мові, потребує антропологічної парадигми дослідження, яка базується на лінгвокогнітологічному аналізі. Таким чином Т. А. Яценко описує лінгвоконцептологіну проєкцію каузації і для визначення мовного характеру *концепту причина* розглядає проблему співвідношення лінгвістичного значення та онтологічного змісту. Для розуміння мовної семантики обов'язковим виступає потрактування значення не лише як відношення до екстралінгвістичної дійсності, а й через концептуалізацію світу засобами мови. Такої ж думки дотримуються й Н. Д. Арутюнова, А. Вежицька, М. П. Кочерган, О. О. Селіванова та ін. Т. А. Яценко описує *причину* як універсальне логічне поняття та зараховує її до сформованих культурних концептів. На підтримку цього твердження наводяться такі обґрунтування: постійний розвиток концепту і мовної системи, у межах якої відбувається концептуалізація; причина визнається як факт ментального світу людини; наявність національних особливостей в осмисленні цих концептів, їхнього мовного втілення; аксіологічний характер причини, який реалізується в плані модальності; системний зв'язок між

ціннісною та образною складовими концепту; деякі інші. Авторка зауважує про необхідність вивчення концепту з позицій комплексного підходу, що інтегрує результати розробок різних гуманітарних наук. Концепт трактується як одиниця свідомості, яка має гносеологічну цінність і складає концептосферу мови, тобто сукупність концептів національної мови або концептів конкретного тексту. Використання поняття концептосфери національної мови відкриває можливості для визначення місця загальнолюдського *концепту причина*. Так, мова виступає посередником між людиною та концептуальною картиною світу, що відображає її у мовних формах.

Як перспективу для подальшого дослідження нами було окреслено ідентифікацію всіх можливих експліцитних засобів вираження каузальності у різноструктурних мовах [Леміш 2011, с. 257]. Мовами нашого дослідження виступають українська, російська, англійська, іспанська та нідерландська. Нещодавно ми ознайомились з Родовим Букварем [Ефимцева 2010], що навело нас на думку додати до нашого вивчення лінгвальної експлікації причиновості, зокрема у зіставному аспекті, китайську та японську мови. Підставою для такої спрямованості дослідження стало нижченаведене.

Автори Родового Букваря [Ефимцева 2010, с. 17] стверджують, що ще до народження Христа багато народів вже мали свої письмена, у тому числі зазначаються: "Търаги" (частина яких лягла в основу ієрогліфічного письма Давнього Єгипту та Межиріччя, китайських, корейських і японських видів ієрогліфів); "Каруна" (союз 256 рун або письмо жреців → давній санскрит → Індія, Тибет); "Рассенские Молвицы или Образно-Зеркальное письмо" (етруське письмо → давній фінікійський алфавіт); "Святорусские Образы или Буквица" (давньословенська та давньоруська мови → основа багатьох європейських мов, англійської зокрема). Кожна буквица подається зі своїм образом, його тлумаченням. Отже, перелічені вище мови повинні мати багато спільного в своєму вираженні (лексико-семантичних одиницях), незважаючи на довгий процес розвитку мов і культур. На наш погляд, зв'язок давньословенських мов із європейськими + образність давніх буквиць й ієрогліфів зумовлюють правомірність зіставлення цих мов, а той факт, що мови – різноструктурні, навіть "інтригує": що з цього вийде.

Зі стислого огляду досліджуваних мов отримуємо наступні дані:

Українська та російська мови належать до слов'янської групи (східна підгрупа); писемність – на основі кирилиці; перші українські пам'ятки писемності сягають XI ст. н.е. Російська – найпоширеніша зі слов'янських мов, одна з найпоширеніших мов світу, входить до 10 найпопулярніших мов серед користувачів Інтернету, одна з шести офіційних мов ООН. 300 млн. чоловік по всьому світу володіють російською мовою, з них 160 млн. вважають її рідною. Українська мова – 41–45 млн. носіїв: рідна для 37 млн., друга мова – для 15 млн. Англійська та нідерландська мови – германська група (західно-германська підгрупа); писемність – на основі латинської графіки (VII-VIII ст. н. е.). Англійська – одна з найпоширеніших мов у світі, особливо як друга мова та мова міжнародного спілкування. Є першою мовою для 354 млн., другою – від 150 млн. до 1,5 млрд. залежно від методу підрахунку. Нідерландська мова – 23 млн носіїв, посідає третє місце серед германських мов. Іспанська – романська група (західна підгрупа); більше 300 млн. носіїв; одна з шести офіційних мов ООН; писемність – на латинській графіці; є пам'ятка початку II ст. н. е. Китайська мова – тан-китайська група (китайсько-тибетські мови). Одна з 6 міжнародних мов, офіційна й робоча мова ООН; більше 1 млрд. носіїв; писемність ієрогліфічна; є пам'ятки др. половини 2 тисячоліття до н.е. Японська мова відноситься до мов Далекого Сходу, які не входять у жодну сім'ю. Кількість носіїв – 125 млн. осіб; генетичні зв'язки японської мови остаточно не з'ясовані; писемність (власне ідеографічно-силабічне письмо) має з VIII ст.; літературна мова сформувалася в IX-X ст. Невідомо, як японська держава існувала без писемності більше тисячі років, аж поки у 400 році від Н.Х. буддійські ченці не привезли туди священні книги – сутри, написані китайськими ієрогліфами (китайці на той час вже користувалися ними більше 3000 років) [Уолш 2002, с. 5]. Ієрогліфи, в принципі, і є образами. Таким чином, у процесі дослідження багатого мовного матеріалу можна не лише вивчити лінгвальну експлікацію причиновості, але й її місце в мовній та концептуальній картинах світу.

Наше попереднє дослідження ізосемних причинових сполучників у різносистемних мовах на матеріалі української, російської, англійської та іспанської мов, а також подальші розвідки в нідерландській мові і ментальній каузативі підтверджують наявність потенціалу причиновості для концептуалізації. До того ж, автори Аналітичної філософії [Аналитическая философия] вважають причиновість більш-менш абстрактним значенням і зауважують, що вона може виражатися як у формі лексичного, так і граматичного значень. Особливий інтерес, з лінгвістичної точки зору, представляють ті значення, які в різних мовах кодуються по-різному. Безвідносно до мови неможливо зазначити межу між лексичним і граматичним значеннями. Лише знаходячись в іншомовному колі ми звертаємося до відповідної систематизації і категоризації світу. Мовна система – апріорна: синтез наших вражень із мовною формою дає нам картину світу, яка може збігатися з іншими картинами світу тільки в тому разі,

якщо мовні системи схожі, або, принаймні, можуть співвідноситися. Для сучасної свідомості властиво відрізнити реальну дійсність від уявленої, тобто лексичне значення як понятійний склад мислення від граматичних форм його вираження. Одні мови фіксують інформацію в лексичних значеннях, інші – в граматичних, отже, в різноструктурних мовах категорія причиновості може набувати різної експлікації / імплікації.

Лі Сяндун стверджує, що план змісту лексичної одиниці складається з лексичного, граматичного та стилістичного значень. Наприклад, китайська (аналітична) та російська (синтетична) мови відрізняються формально-структурними характеристиками, що й визначають типологічно значимі розбіжності в лексиці [Сяндун 2003, с. 30]. Російська мова, як і українська, насичена морфологічними категоріями й граматичним формами, а в китайській мові граматичне значення виражається за допомогою службових слів (сполучників у тому числі) і порядку слів. Розбіжність у джерелах нових позначень і продуктивності різних засобів поповнення словникового складу спричинює неповну еквівалентність у лексичній семантиці двох мов. У лексичній системі китайської мови переважним для інновацій виступає зв'язок форми слова і його значення, зрозумілість й однозначність. У російській мові форма не має безпосереднього зв'язку зі значенням, і зміна лексичної семантики може відбуватися без зміни словоформи. Формування нового значення перетворює в російській мові однозначне слово в багатозначне, і таким чином в китайській воно буде відповідати цілому ряду слів з різними значеннями. Ще раз наголошується, що серед трьох типів плану змісту лексичних одиниць зіставлених мов (еквівалентного, безеквівалентного та частково еквівалентного) останній заслуговує особливої уваги, оскільки з точки зору зіставного мовознавства займає домінуюче місце, а з точки зору співвідношення мови та культури – демонструє характерні особливості досліджуваних мовних систем і відображає національно-культурну специфіку, зафіксовану в мові.

Важливим також є той факт, що за відсутністю експліцитних маркерів у мові усвідомлення причиново-наслідкового зв'язку відбувається імплікативно, тобто через ментально-логічний висновок із засновків. Для розуміння причиново-наслідкових відношень особливої ваги набуває наявність у мовця певної пресупозиції, за допомогою якої відбувається декодування імплікації, адже не вся інформація може бути представлена в мові в експліцитному / маркованому вигляді. Пресупозиція виступає базою категоризації та концептуалізації мисленням позамовної дійсності. Отже, дослідження лінгвальних засобів, які передають причиново-наслідкові відношення у різноструктурних мовах, сприятиме процесу формування відповідної концептуальної системи причиновості, що полегшить пояснення феноменів мислення і свідомості людини у цілому.

У **висновках** наголосимо, що категорія причиновості / концепт причини займає особливе місце в концептуальній та мовній картинах світу народів різних етнокультур. Причиновість як незалежну від конкретного формального вираження універсальну семантичну константу доцільно досліджувати в різноструктурних мовах із урахуванням лінгвоконцептологічного підходу. Причинове значення необхідно трактувати через концептуалізацію світу засобами мови, оскільки без цього неможливо розуміння мовної семантики. **Перспективним** вважається дослідити мовне вираження категорії причиновості / концепт причини в ієрогліфічних мовах і порівняти отримані результати з даними попередніх досліджень.

Література

Аналитическая философия (11.2.2 Конвенциональность грамматики) [Электронный ресурс] / А. К. Блинов, В. А. Ладов, М. В. Лебедев. – Режим доступа : <http://www.niv.ru/doc/philosophy/philosophy-analytic/index.htm>.
Бацевич Ф. С. Словник термінів міжкультурної комунікації [Електронний ресурс] / Ф. С. Бацевич. – Режим доступа : <http://terminy-mizhkuly-komunikacii.wikidot.com/k>.
Гончаренко Л. О. Лінгвокогнітивні, функціонально-прагматичні та адаптаційні ознаки лексичних запозичень у сучасній німецькомовній та україномовній пресі : дис. ... кандидата філол. наук : 10.02.15 / Людмила Олексіївна Гончаренко. – Миколаїв, 2010. – 205 с.
Ефимцева Л. В. Родовой Букварь Древнесловенской Буквицы / Л.В. Ефимцева, Т.Ф. Ошуркова. – Элиста : ЗАОр "НПП "Джангар", 2010. – 320 с.
Леміш Н. Є. Про дослідження категорії причиновості в мовознавстві / Н. Є. Леміш // Актуальні проблеми іноземної філології : Лінгвістика та літературознавство : міжвуз. зб. наук. ст. – Бердянськ : БДПУ, 2011. – Вип. VI. – Ч. 1. – С. 251–258.
Ли Сяндун. Языковые различия и их отражение в лексической семантике китайского и русского языков / Сяндун Ли // Вопросы филологии. – 2003. – № 2 (14). – С. 30–34.
Пахомова М. А. Структурно-семантический анализ причинно-следственных отношений в тексте (на материале английского языка) : автореф. дисс. на соискание степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / М. А. Пахомова. – Самара : ГОУ ВПО "Оренбургский государственный педагогический университет", 2009. – 24 с.
Уолш Л. Самоучитель японского языка / Лен Уолш ; [пер. с англ. К. М. Забелина]. – СПб. : ООО "Издательство "Пионер"; М. : ООО "Издательство АСТ" : ООО "Издательство Астрель", 2002. – 238 с.
Яценко Т. А. Каузація в російській мові : онтологія та концептуалізація : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук : 10.02.02 "Російська мова" / Т. А. Яценко. – К. : КНУ ім. Т Шевченка, 2007. – 36 с.